

VĚRNOST ZA VĚRNOST? –
ČESKOSLOVENSKO-JUGOSLÁVSKÉ
VZTAHY V KONTEXTU
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ VE
STŘEDNÍ A JIHOVÝCHODNÍ EVROPĚ
MEZI DVĚMA SVĚTOVÝMI VÁLKAMI

Mgr. Jana Škerlová, Ph. D.
Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i.,
pobočka Brno

ORGANIZAČNÍ INFORMACE

- Po 12:30–14:05, M 24 – Joštova 13
- 26. 9. – 12. 12. – 12 přednášek
- Max. 3 absence
- Ukončení: ústní kolokvium – v průběhu ledna
- hrabcova@brno.avcr.cz

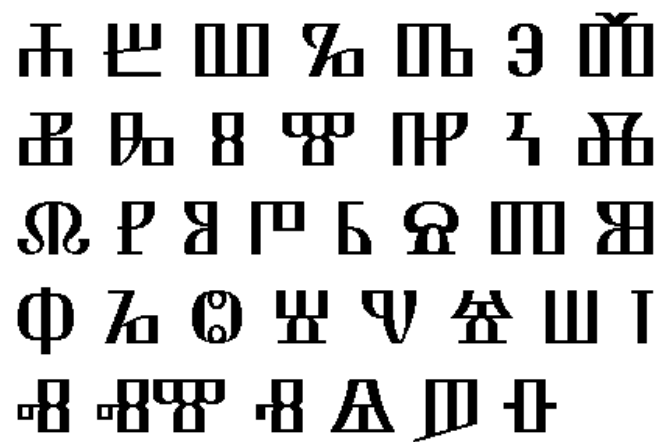

LITERATURA

- ŽÁČEK, Václav a kol.: *Češi a Jihoslované v minulosti*. Praha 1975.
- HLADKÝ, Ladislav a kolektiv: *Vztahy Čechů s národy a zeměmi jihovýchodní Evropy*. Praha 2010.
- HLADKÝ, Ladislav – ŠKERLOVÁ, Jana – CIBULKA, Pavel (eds.): *Korespondence T. G. Masaryk – Slované: Jižní Slované*. Praha 2015.
- DOUBEK, Vratislav – HLADKÝ, Ladislav – VLČEK, Radomír a kolektiv: *T. G. Masaryk a Slované*. Praha 2013.
- SLÁDEK, Zdeněk: *Malá dohoda 1918–1938. Její hospodářské, politické a vojenské komponenty*. Praha 2000.
- ŠESTÁK, Miroslav a kol.: *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha 1998.
- SLÁDEK, Zdeněk: *Československo a Jugoslávie v letech 1918–1925*. Slovanské historické studie 19, 1993, s. 104–123.
- HRADEČNÝ, Pavel: *Politické vztahy Československa a Jugoslávie v letech 1925–1928 v zahraničním a vnitřním kontextu*. Praha 1988.
- ŠKERLOVÁ, Jana: *Věrnost za věrnost? Československo-jugoslávské vztahy v letech 1929–1934*. V tisku. (Dizertační práce dostupná v IS.)
- BALABAN, Milan: *Yugoslav-Czechoslovak Economic Relations between 1918 and 1938 year*. Dizertační práce. FF MU 2016.
- HROZIENČÍK, Jozef (ed.): *Československo a Jugoslávia. Z dejín československo-jughoslovanských vzťahov*. Bratislava 1968.

BUDOVÁNÍ ZÁKLADŮ POZDĚJŠÍHO SPOJENECTVÍ

- Dlouhá tradice vzájemných styků mezi Čechy, Slováky a Jihoslovany
- kontakty už od středověku:
 - žáci Konstantina a Metoděje – Kvarner, Ohrid, Bulharsko
 - 1094 – 1. biskupem v Záhřebu Čech Duch
 - Karel IV. – Emauzy, dopis Štěpánu Dušanovi
 - bitevní pole – 1420 – Srbové součástí Zikmundova vojska proti husitům, bratřiči ve službách Jana Hunyadyho proti Turkům, podíl Čechů na obraně Bělehradu v letech 1492 a 1521
 - Kostnický koncil – dubrovnický dominikán Ivan Stojković

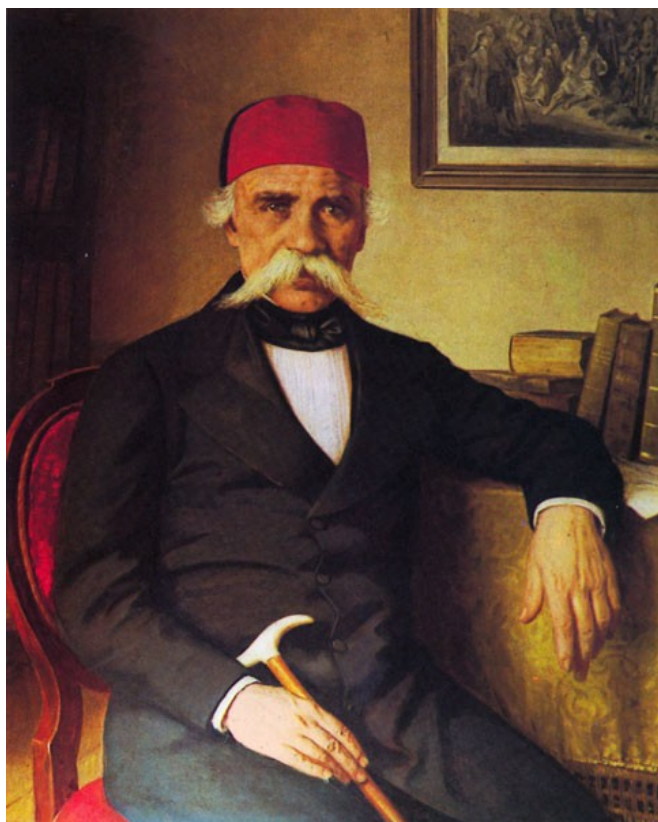
- od poč. 16. stol. Habsburská monarchie – společný stát s Chorvaty, Slovinci a částí Srbů žijících v chorvatských zemích
- Chorvatský hrdina Nikola Zrinski měl za manželku Evu z Rožmberka
- V průběhu 16. a 17. století – chorvatská kolonizace jižní Moravy a jižního Slovenska
- Teorie o společném původu a zájmech Čechů a Chorvatů
- Za třicetiletí války – panduři – **Franjo Trenck** – †1749 na Špilberku
- Od konce 18. století – usazování Čechů v chorvatských zemích (Daruvar a okolí)
- zbytek Srbů součástí Osmanské říše – Bělehradský pašalík
- Srbské knížectví – vytvořeno počátkem 19. století – méně intenzivní styky s Čechy a Slováky než Srbové z Habsburské monarchie

ČEŠI A JIHOSLOVANÉ V PRVNÍ POLOVINĚ 19. STOLETÍ

- V 1. polovině 19. století – zejména jazykovědci – vliv na kodifikaci spisovných jihoslovanských jazyků
- **Josef Dobrovský** - ovlivnil zejména Slovince, ale také Chorvaty
- **Pavel Josef Šafařík** – působil v Novém Sadu
- **Ján Kollár** – *Slávy dcera* – koncepce jednoho slovanského národa o čtyřech kmenech
- 1842 – založena Matica illyrská (1843 M. chorvatská) – mezi zakládajícími členy např. **František Palacký, Josef Jungmann** aj.
- **Vuk Stefanović Karadžić** – 1817 v Praze vyšla antologie *Prostonárodní srbská múza do Čech převedená* (vydal Václav Hanka) – inspirovala Čelakovského, Erbena, Němcovou ad.
- 1848 – Slovanský sjezd v Praze – účast Srbů, Chorvatů i Slovinců
- Po potlačení povstání mnozí revolucionáři uprchli do Chorvatska a Srbska (Frič, Zach)
- **František Alexandr Zach** – podílel se vybudování srbské armády ve 2. polovině 19. století a na budování srbského vojenského školství

Vuk Stefanović Karadžić

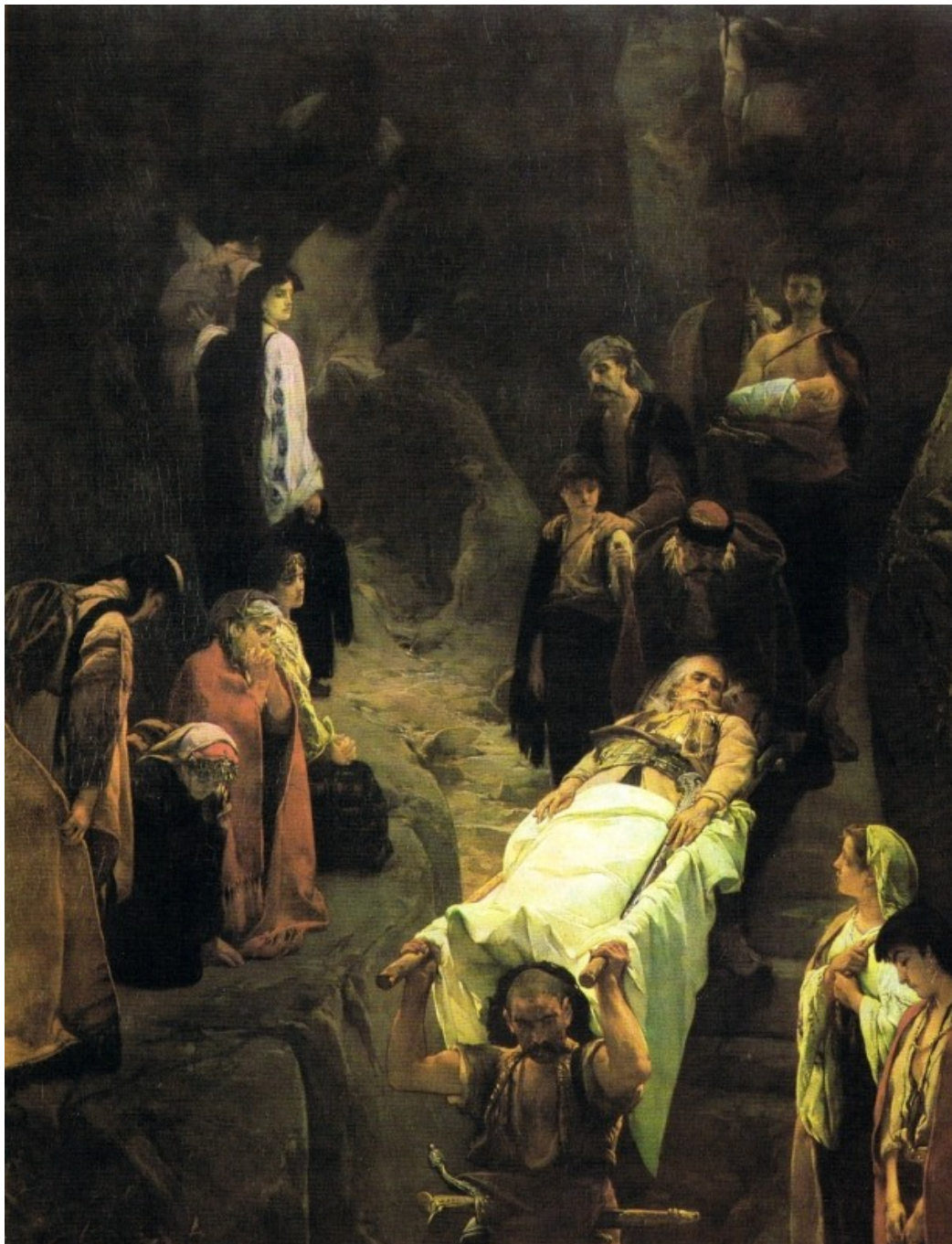
František Alexandr Zach

VZÁJEMNÉ VZTAHY VE 2. POLOVINĚ 19. STOLETÍ

- Kontakty na půdě říšského sněmu
- překlady – **Ivo Vojnović**, **August Šenoa**, **Adolf Černý**, **Jan Hudec** aj.
- Okouzlení jihoslovanskou lidovou poezií a kulturou – **Josef Holeček**, **Ludvík Kuba** (*Slovanstvo ve svých zpěvech*), obrazy (*Žena z Planjan* →),
- **Prokop Chocholoušek**, **Jaroslav Čermák** – Černá Hora

Jaroslav Čermák –
Raněný Černohořec
(1873)

VELKÁ VÝCHODNÍ KRIZE

- V českých zemích organizovány dobročinné sbírky a politická shromáždění na podporu Jihoslovanů
- Čeští dobrovolníci – několik desítek
- Zpravodajství – **Josef Holeček** (*Národní listy*), **Bohumil Havlasa**
- **František Alexandr Zach** velitelem jedné z front jako generál srbské armády
- 1878 – okupace Bosny a Hercegoviny za účasti českých vojáků, poté příchod řady českých úředníků, učitelů, kulturních pracovníků a dalších do Bosny
- 1885 – Bulharsko-srbská válka – sympatie Čechů na straně napadených Bulharů

VZTAHY NA KONCI 19. STOLETÍ

- **Černá Hora** – publicista a politik **Jan Vaclík** – sekretář knížat Danila a Nikoly, zasloužil se o uznání ČH
- **Sokol** – nejstarší ve Slovinsku, poté i v Chorvatsku a Srbsku
- Účast jihoslovanských Sokolů na sletu v Praze 1912 (1300 Sokolů ze Srbska)
- **České Besedy**
- 80. léta 19. století – nová vlna české kolonizace chorvatského venkova
- Koncem 19. století vznikla česká krajanská kolonie i v Bělehradě – hudebníci, inženýři atd. (**Janko Šafárik, Josef Meissner, bratři Šístkové**)
- Podíl Čechů na budování chorvatských turistických středisek a jejich popularizaci – Baška na Krku, Crikvenica ad.
- 90. léta – spolupráce mladočechů a chorvatských obzorašů v říšské radě

Pomník českého lékaře
Emila Geistlicha v Bašce
na Krku

Crikvenica – ozdravovna
zvaná Dětská kolonie,
založená Marií
Steyskalovou

Cartespostales_de

www.delcampe.net

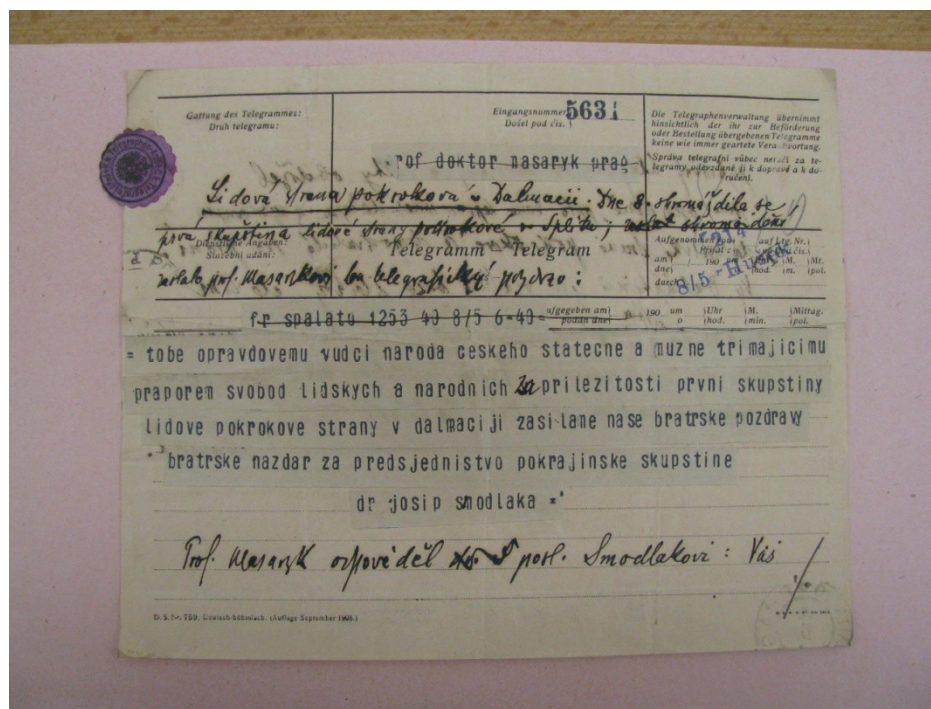

- Koncem 19. století – řada jihoslovanských studentů v Praze – zejména Chorvati a Slovinci
- Srbové z Království méně
- 1895 – příchod Chorvatů po nepokojích na Záhřebské univerzitě
- **Stjepan Radić** (viz foto)
- **Ivan Žmavc, Jovan Banjanin**
- **Kosta Majkić, Ivan Šajković**
- 1896–1898 – časopis *Novo doba* (*Hrvatska misao*)
- Politické kontakty s Jihoslovany udržovali **Václav Klobuček** a **Karel Kramář**
- 1908 – novoslovanský sjezd v Praze – účast Jihoslovanů (**Ivan Hribar, Ante Tresić-Pavišić, Kosta Kumanudi**)
- 1908 – anexe BaH – mladočeši hlasovali pro, realisti se zdrželi, soc-dem. a nár. soc. proti
- Česká veřejnost proti anexi

TGM A JIHOSLOVANÉ

- **Tomáš Garrigue Masaryk** zásadním způsobem ovlivnil mladou jihoslovanskou generaci
- 1892 – první cesta T. G. Masaryka do Bosny – v delegacích upozornil na zaostalost této země a žalostný stav tamního obyvatelstva
- Masaryk propagoval myšlenku jednotného jihoslovanského národa, umírněný slavismus (byl skeptický vůči Rusku), nedogmatické náboženství, socializaci kultury, politiky i vzdělávání (spolupráci všech společenských vrstev)
- v Záhřebu literární časopis *Nova nada* – **Vladimir Jelovšek** – „masarykovci“
- „Naprednjaci“ – kulturní povznesení lidových vrstev
- v Dalmácii Lidová pokroková strana – **Josip Smodlaka**

- 1904 – v Bánském Chorvatsku **Chorvatská pokroková strana** (**Vladimir Jelovšek, Petar Skok, Ivan Lorković, Većeslav Wilder**) – týdeník *Pokret*
- 1905 – **Chorvatsko-srbská koalice** (**Frano Supilo, Svetozar Pribičević**)
- 1901 – *Kaj hočemo?* – manifest slovinské omladiny
- 1902 – časopis *Naši zapiski* – sociálnědemokratický, spolupráce s masarykovci
- 1904 – národně-radikální hnutí– „drobná práce“ – osvěta, boj proti alkoholismu, menšinové otázky, boj za vznik slovinské univerzity
- proti Masarykovým idejím slovinští klerikálové
- Slovinští liberálové(**Ivan Hribar, Ivan Tavčar**) pro spolupráci s Čechy

- počátek 20.století – druhá vlna Jihoslovanů v Praze (**Vladimir Jelovšek, Milan Prelog, Većeslav Vilder, Zofka Kvedrova, Albert Kramer** aj.)
- Po studentské stávce v Záhřebu v roce 1908 nová vlna chorvatských studentů do Prahy
- 1908 – Masarykova kritika způsobu anexe Bosny a Hercegoviny Rakouskem-Uherskem
- 1910 – příchod dvou skupin studentů – „realisti“ (**Frano Cvjetiša** ad.) a radikálové – požadavek nezávislého jihoslovanského státu – Masaryk proti
- Masaryk požadoval rozvoj malých slovanských národů v rámci R-U, které by ale respektovalo jejich jazyková a národnostní práva a postupně by se přetvořilo na federaci
- Kontakty udržoval i s významným jazykovědcem žijícím ve Vídni **Vatroslavem Jagićem**

27
An. Vinohrady 17.V. 1900.
(Příjímá 30)

Radic

Velevdážený pane profesore!

Teprve před málo dny dověděl jsem se, že jste zase v Praze. Dovolují si tedy sdělit Vám, že se osmělím navštívit Vás příští sobotu 19.t.m. bych Vám jednak stručně vložil zásadní svůj odpor proti Vaší straně, a jednak urovnal s Vámi naše soukromé věci. Oznamuji Vám to proto, byste mi pro případ mohl oznámit, že si mé návštěvy nepřijete, neschůdíte-li mi, že se potetím a upírám si své, kteří se jedním pozrah jako my, nemůžeme nikdy přerušit svůj styk. Dovolím si přejít v čestném odporu.
S vědeckou úctou Karel L. Radic.

Lybžana, dne 27.V. 1904.

Velevdážený pane profesore!

Chtel bych přeloziti do slovinštiny (prograhim i period. časopise - Kain Kapiski (socialni revnie), jak mad kerle vyjde jako brožura) Keš spis. V boji o nábožinství a prosim Vas o povoleni. Nakladatelství Jena Karckera přikladuz mi volilo.

S vědeckou úctou

oddaný Vám

Dlončarj

Krajina, Lybžana (Kalka).

- 1909–1910 – tzv. velezrádné procesy
- 53 jihoslovanských politických aktivistů (členů srbsko-chorvatské koalice v Chorvatském saboru) v čele s **Valerijanem a Adamem Pribičevićovými** bilo obviněno z velezrady a spolupráce se Srbským královstvím, iredentismu a přijetí peněz za své aktivity od vlády Kraljevine Srbije
- Březen 1909 – **Záhřebský proces** – hrozily jim tresty smrti, odsouzení k dlou
- Třetina obžalovaných byli bývalí studenti TGM – jejich kolega **Milan Marjanović** přišel do Prahy prosit Masaryka o pomoc
- Masaryk se v procesech angažoval hlavně z etických
- Cestoval do Záhřebu i do Bělehradu
- v Bělehradě kontakt se srbskými politiky – **Milovan Milovanović** i **Nikola Pašić** z Národní radikální strany, **Božidar Marković** ze Samostatné radikální strany, **Miroslav Spalajković**

Оптужени Срби у Затвору:
С. Живковић мл., П. Бекић, В. Прибићевић, А. Прибићевић, Ј. Орешчанин

На читачки су достављени
и потписаних допису
Проф. Др. М. Т. Масарику
запис, 1. XII. 1909. Луисон А. Милославич
200-ми.

Obžalovaní Srbové ve vězení. Pohlednice zaslaná Masarykovi 1. prosince 1909.

- Masaryk přesvědčen, že obžaloba je vykonstruovaná a důkazy padělané
- Svědci nedůvěryhodní, což Masaryk prokázal – např. **Đorđe Nastić** – známý z tzv. „bombaške afere“ na Cetinji (1908.) – policejní provokatér
- Masaryk je obvinil černohorského vladaře **Nikolu**, že předal tzv. revoluční státu chorvatsko-srbské koalice rakousko-uherským úřadům – polemika v tisku (*Národní listy* + *Glas Crnogoraca X Čas* – bránil Masaryka), ale nepřinesl důkazy, opíral se pouze o svědectví pochybných existencí (teroristi)
- Tato obvinění však posilovala napětí mezi Srbskem a Černou Horou, což vyhovovalo Rakousku-Uhersku
- Zář 1909 – TGM navštívil Černou Horu, chtěl mluvit s knížetem Nikolou, ale ten jej odmítl přijmout

- 1910 – tzv. **Friedjungův proces** ve Vídni – bývalí obvinění obžalovali rakouského historika Heinricha Friedjunga pro pomluvu

- 1910 – chorvatsko-srbská koalice uzavřela dohodu s novým chorvatským bánem **Khuenem Hedervárym**
- Všichni obvinění byli nakonec omilostněni

- 1910. – tzv. **Vasićův proces** (padělatel dokumentů) v Bělehradě
- Masaryk se snažil dokázat, že padělané dokumenty byly vyrobeny na rakousko-uherském vyslanectví v Bělehradě pod vedením vyslance **Forgáche** (ve skutečnosti ty dokumenty vyrobil **Vladimir Vasić**, ale kdo vymyslel jejich obsah se neví – možná agenti okolo bána Raucha, možná dokonce ruští agenti)

- 1910 – **Masarykova vystoupení v delegacích** – spory s ministrem zahraničních věcí **Aerenthalem** – obvinil ho, že na Balkáně provozoval dobrodružnou zahraniční politiku a že kvůli ospravedlnění anexe Bosny a Hercegoviny využil křivé důkazy

- během **balkánských válek** snahy o zprostředkování jednání mezi R-U a Srbskem – 1912 – setkání s Nikolou Pašičem v Bělehradě
- Poté Masaryk ve Vídni hraběti Berchtoldovi tlumočil Pašičovu zprávu, že Srbsko chce R-U dát obchodní koncese zatímco R-U má dát Srbsku jeden jadranský přístav, který by Srbsko mohlo užívat pro svůj dovoz a vývoz zboží, ne pro účely válečného námořnictva, Berchtold to odmítl
- V ČZ humanitární sbírky
- Přednášky a manifestace na podporu Jihoslovanů – často měly protirakouský charakter
- Novinové zpravodajství – např. **Emanuel Škatula** pro *Právo lidu*

